

De evangeliëwoorden van deze zondag maken deel uit van de zogenoemde Bergrede van Jezus (Matth. 5 - 7). Zoals ooit eerder Mozes Gods leefregels meebracht van de berg Sinaï, zo verkondigt Jezus, de nieuwe Mozes, vanaf een berg de leefregels van Gods Koninkrijk. Over de juiste uitleg van Jezus' woorden is heel wat te doen geweest door de eeuwen heen. Dat heeft ook te maken met het feit, dat mensen er eerder toe geneigd zijn wetten en regels naar hun hand te zetten, aan hun praktijk aan te passen, dan dat ze hun levenshouding daaraan kritisch toetsen en eventueel daardoor wijzigen. En zó interpreteerde een verburgelijkt christendom de woorden van de Bergrede heel anders dan een zelf - kritische gemeente, gericht op verandering. De zojuist voorgelezen evangeliëwoorden zullen, denk ik, bij u wel op enige weerstand stuiten. Het staat er toch maar: "Ik zeg u geen weerstand te bieden aan het onrecht, doch als iemand u op de rechter wang slaat, keer hem dan ook de andere toe". Dat zijn zeker geen woorden, waarmee we onze kinderen opvoeden! Die leren we zich te weer te stellen, zich niet op hun kop te laten zitten, en bij voorkomende gelegenheden ferm terug te meppen. Aan halfzachte doetjes hebben we niets!

Zulke woorden lijken ook het beeld te bevestigen dat we in een recent verleden kregen van een lieve Jezus, een halfzachte moralist, die niet opgewassen was tegen het harde leven, en zich inderdaad als een lam naar de slachtbank liet leiden. Wat moeten we met zulke woorden? We moeten ons toch steeds tweemaal stellen tegen onrecht en niet over ons laten lopen! Waar blijf je anders? Ik stel toch te proberen even verder te kijken dan de eerste opwelling, en de woorden van Jezus te plaatsen in het kader van het geheel. We zien dan dat het hier gaat over twee elkaar tegengestelde opvattingen, aangeduid met: "Gij hebt gehoord, dat er gezegd is....." en: "Maar Ik zeg u.....".

"Oog om oog, tand om tand" is een oude rechtsregel die oorspronkelijk bedoeld was om buitensporige wraaknemingen in te dammen. Die regel wordt ook nu wel ooit toegepast, de straf is identiek aan het bedreven onrecht: oog om oog. Geen overbodige regel overigens in velerlei situaties, waarin wraakgevoelens een rol spelen. Wraakzucht roept een explosieve toestand op. Want wraak kent eigenlijk geen maat. Wraak ontstaat niet uit rechtsgevoel, maar uit afkeer en blinde haat. Ze desoriënteert de op wraak beluste, die pas bevredigd is bij de vernietiging van de tegenstander. We hebben daarvan de afzichtelijkste voorbeelden uit de geschiedenis van de laatste wereldoorlog: toen haat verkondigd werd als een evangelie en volkeren haast werden uitgemoord uit wraakzucht, toen steden tot puinhopen werden, en martelen een liefhebberij. En ook nu nog zijn er bijna dagelijks berichten over haat en wraak, in de vorm van mishandeling, terreur, zinloos vermoorden van onschuldigen.....

"Oog om oog, tand om tand" stelt in ieder geval in zoverre paal en perk aan de wraak, dat de reactie op onrecht niet verder gaat dan het gepleegde onrecht zelf.

De wet van de Bergrede doorbreekt het hele stramien, waarop de oude wetgeving gebouwd is, het evenwicht tussen actie en reactie, tussen schuld en straf. Met enkele uitdagende (en ook wel shockerende woorden) laat Jezus zien dat voor Hem het automatisme van "Leer om leer; sla je mij, ik sla je weer" steriel is, onvruchtbaar, in zijn schijnbare vanzelfsprekendheid. Het antwoord in de menselijke relaties is niet de gelijke munt, waarmee betaald wordt.

Het antwoord op onrecht belediging is niet onrecht en belediging, op slaan niet terugslaan, op pressie niet repressie, op bewapening niet contra-bewapening, op bedreiging niet nieuwe bedreiging van ons uit. Evenwicht, hetzelfde, gelijke niveau, is evangelisch beginsel. Evenwicht is trouwens vlies - dun en leidt gemakkelijker tot verstoring en escalatie dan tot vrede. We zien dat onze samenleving in dat patroon is vastgelopen, en dat we nu zitten opgescheept met een onvoorstelbare hoeveelheid vergeldingsmiddelen.

Dat we niet mogen handelen volgens de wet van de gelijkwaardige reactie, van het evenwicht, betekent overigens helemaal niet dat we het onrecht maar moeten laten begaan. Geen

weerstand bieden is nog iets anders dan passief over je laten lopen. Méér geven dan geëist wordt, is geen rechtvaardiging van de eis. Niet terugslaan geen rechtvaardiging van het slaan. Het achterwege laten van gelijkwaardige reacties op gepleegd onrecht is in feite een verhevigde afwijzing daarvan, omdat men onder geen beding datzelfde terrein wil betreden, en koste wat het kost wil uitgroeien boven een systeem dat al te gemakkelijk afglijdt naar het duistere gebied van de wraak.

Wanneer Jezus in het gelezen evangelie spreekt over de verhouding tot onze vijanden, wordt dit alles overduidelijk. Dan wordt tegelijk de diepste grond blootgelegd van die evangelische houding. Vijandschap lijkt wederzijds te zijn, evenals vriendschap: je bent elkaars vijand. Jezus weigert dan te aanvaarden. Wanneer Hij zegt: “Bemint uw vijanden en bidt voor wie u vervolgen”, dan zegt Hij eigenlijk: “Weiger u in de rol te laten dwingen van gelijkwaardige vergelding: wees geen vijand voor hem die zichzelf uw vijand noemt. Doe wel aan wie u kwaad doen. Het terrein van het evenwicht is geen vruchtbaar terrein! “Als gij bemint die u beminnen, wat voor recht op loon hebt ge dan?”

Wanneer ik dit allemaal zo bedenk, besef ik terdege, hoe hoog gegrepen dit is. Maar ik besef evenzeer, dat deze moeilijke doorbraak de enige mogelijkheid is om tot duurzame vrede te komen tussen personen en groepen en volkeren. Met de andere weg hebben al zovelen bittere ervaringen opgedaan. Voor Jezus is de situatie zeer dringend. Dat het zo dringend is, komt doordat Hij de komst van Gods Koninkrijk komt melden en de gerechtigheid die daarbij hoort (Mt. 6 : 33). “Vuur ben Ik op aarde komen brengen, en hoe verlang Ik dat het reeds opblaait!” (Lc. 12 : 49).

De gerechtigheid gaat verder dan het evenwicht tussen schuld en straf, tussen actie en reactie. Het is een *creatieve* gerechtigheid, die niet voortbouwt op wat voorhanden is aan recht en ongerechtigheid. Creatieve gerechtigheid ziet en beoordeelt mensen naar de originaliteit van hun roeping: kinderen te zijn van één Vader, die “het laat regenen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen”(vers 46). Die “oorspronkelijkheid” van ieder mens moet weer tot gelding gebracht worden in de deelname aan Gods eigen creativiteit. Daarom zegt Jezus aan het einde van het gelezen evangelie: “Weest dus volmaakt, zoals uw Vader in de hemel volmaakt is” (vers 48). Die creatieve gerechtigheid opent geheel nieuwe perspectieven voor een samenleving die allerwegen is vastgelopen in de sfeer van competitie, rivaliteit, repressie en wraak. Perspectieven van een nieuwe wereld, waarin God alles is in allen: Gods Koninkrijk. Waar Jezus in het gelezen evangelie volgens Mattheüs zegt: “Weest volmaakt...” Daar staat bij Lucas te lezen: “Weest barmhartig, zoals uw Vader barmhartig is”(Lucas 6 : 36). Barmhartigheid sluit *vergeving* in. Dat is, denk ik, het sleutelwoord tot het evangelie. Vgeving is de liefde “die het kwade niet aanrekent” (1 Kor. 13 : 6). Vgeving is de creativiteit van de liefde, waarmee mensen elkaar een nieuw begin gunnen.

In het christelijk gebed bij uitstek, het Onze Vader, vragen wij om de komst van Gods Koninkrijk. Wezenlijk daarin is: “Vergeef ons onze schuld, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven”. Ook dat gebed staat in de Bergrede van Jezus.

Tot slot een verhaal dat ik aantrof in een boek over de Bergrede van mijn leermeester Prof. Dr. J. de Graaf. In een barak van een Duits concentratiekamp tijdens de laatste wereldoorlog zat een stel gevangenen. Iedere avond kwam een bewaker de barak binnen om iedere avond de - zelfde gevangene af te ranselen. In machteloze woede zagen de andere gevangenen dit telkens aan. Daar leek niets tegen te doen. Maar een der mede - gevangenen stapte toch op een avond op de bewaker af: “Als u dan beslist iedere avond iemand moet afranselen, neem dan vanavond mij eens voor de variatie”. Na enige aarzeling antwoordde hij: “Goed, ik zal vanavond jou nemen en niet die ander. En omdat je zo flink bent om jezelf aan te bieden, mag jezelf zeggen, hoeveel slagen ik je zal geven”. De gevangene antwoordde: “Dat laat ik aan uw geweten over”. De bewaker antwoordde in enige verwarring: “Ik heb geen geweten”. Waarop de gevangene weer: “Natuurlijk hebt u een geweten, anders had u mij al lang afgeranseld”.

Toen was de aardigheid voor de bewaker er zozeer van af, dat hij verdween, en niet meer terugkwam, ook de volgende avond niet...

In de houding van deze mede - gevangene komt iets verrassends tevoorschijn, wat die bewaker niet verwacht en waardoor hij tot andere gedachten kan komen. Om die verrassende gezindheid gaat het in de Bergrede. Het gezicht van God wordt daarin zichtbaar. Dat gezicht van God kunnen wij op een grandioze wijze herkennen in Jezus van Nazareth, een mens die op zo'n voortreffelijke manier mens was, dat we God in Hem kunnen herkennen: beeld en gelijkenis van God. En we zien Hem omgaan met zondaars en tollenaars, met mensen van allerlei slag. We zien Hem omgaan met mensen, die duivelse trekken vertonen. Toch weet Hij altijd nog iets van het beeld van God in hen te herkennen. Voor Hem zijn mensen nooit afgeschreven. Hij herkent hen als kinderen van dezelfde Vader. Hij laat hen Gods gezicht zien, de heilige en volmaakte God, die kan vergeven, en dit werkt zó aanstekelijk, dat ook in de meest slechte mens Gods gezicht weer gaat oplichten. Dát is Zijn manier van omgaan met mensen. En in Hem mogen wij zien, dat het werkt. Lof zij U, o Christus, in eeuwigheid. Amen.

Ds. A. Sneep.